

Forcia adversis je promluvou při společné bakalářské determinaci **Petra z Mladoňovic a Jana z Příbrami**, promoce se konala v létě roku 1409. Specifikem rekomendace i samotného slavnostního aktu je to, že byli promováni zároveň dva kandidáti. Čtenář si uvědomí rovněž pevnou vazbu, vzniklou tedy již za Petrových studentských let, mezi Husem a jeho žákem, který pak svého učitele doprovázel do Kostnice a který je autorem známé Relace o Husově smrti a o jeho procesu před kostnickým koncilem.

V *Soupisě pramenů* (B.–Sp.) č. 41.

Překlad podle edice A. Schmidtové, *Positiones* s. 84–88, komentář s. 227 (pův. edice B. Ryba, *Nový Hus*, s. 269–277).

Rukopis NK Praha, UK, X C 3.

Ke všem obtížím stavte se čelem *Forcia adversis opponite pectora rebus*

A teď, za třetí, máme pronést pochvalu k oslavě těchto našich uchazečů, aby ostatní, kteří ji uslyší, studovali ještě usilovněji, a mohli tak snáze dosáhnout obdobné odměny. Ale to, že je dnešní bakalářská promoce společná, mi v pochvale poněkud překáží, protože zda jsou bezúhonní, to nevím určitě, a nechci se tedy jejich chvále oddávat příliš radikálně, jak říká Horatius v jednom listu:²⁷⁵

„Chceš-li někoho doporučit, tak dávej si pozor,
aby ses nemusel brzy sám za cizí poklesky stydět.“

²⁷⁵ Horatius, *Epistulae* I, 18, 76–77, s použitím překladu R. Mertlíka.

Podobně podle Senekových slov v knize *O mravech*:²⁷⁶ „*Nikoho ukvapeně nechval, nikoho ukvapeně nehaň!*“ Tyto výroky nabádají má ústa k opatrnosti, abych příliš nespíchal s vychvalováním budoucích bakalářů. Neměli by ale odejít jen tak, aniž byste je blíž poznali, a neměli by snad své studijní úsilí ukončit naráz a bez chvály, o niž usilovali: musím zde tedy přece jen něco říci, aby ctnost nezůstala ve skrytu, nýbrž stala se příkladem pro další, aby se i oni, všichni i každý jednotlivě, drželi při pracném studiu kotvy naděje. Neboť Seneca²⁷⁷ prohlašuje, že „*při námaze je posilou naděje na odměnu*“.

K tomu, abych je trochu povzbudil, mi přišla na mysl tato slova:²⁷⁸

„**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

Ctihodní otcové, mistři a páni! Ať se Vaše Ctihodnosti nediví, že zde naše kandidáty napomínám, že jim radím nebo jim dokonce něco nařizují, jako by se nebyli statečně stavěli proti zlu; jde mi o to, aby od toho račím krokem neustupovali, aby stoupali k vyšším věcem a neřesti aby zaháněli. Ale naneštěstí velmi mnoho lidí opouští ctnosti z toho důvodu, že vést ctnostný život je nesnadné; nevědí, že ctnost patří k nejobtížnějším věcem. A právě proto přicházím s veršem **ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem**, a to znamená: zvítězili jste nad nesnadnými věcmi, ale ještě nesnadnější vás čekají, a proto **ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem**.

Někdo řekne: „Nad čím vlastně zvítězili?“ Já za ně odpovím takto:

Za prvé zvítězili nad nestálostí, neboť vydrželi dlouho studovat na naší univerzitě. Pilně se učili celých osm let, a nebyli jako syn nestálosti;²⁷⁹ ten, když si nemohl veškerou vědu osvojit hned, chtěl se zbavit lidské přirozenosti a stát se raději oslem, protože nevěděl, že vědomosti se získávají postupně, jak prohlašuje výtečný znalec Alan ve svých *Přirovnáních*:²⁸⁰

„*Rozhodně nemá spát, kdo blíží se k útesům Sirén,
ani kdo studuje, aby zbavil se omylů, chyb.
Často při psaní škrtá ten, kdo skládat má verše.*“

A tak není divu, že lidé nadaní svými vědomostmi často nepředstihnou ty méně nadané, protože podle Boethiových slov ve spise *O školské výuce*²⁸¹ „*při jakékoli práci se dá nedostatek nadání nahradit pilí*“. Proto říká Facetus:²⁸²

²⁷⁶ Sedulius Scotus, *Collectaneum miscellaneum* 4, 32.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ Horatius, *Saturae* II, 2, 136.

²⁷⁹ Richardus de Bury, *Philobiblon*, c. 13.

²⁸⁰ Alanus ab Insulis, *Liber parabolarum*, MPL 210, col. 586C.

²⁸¹ *Auctoritates Aristotelis, Auctoritates Boethii De disciplina scholarium*, 1, s. 194 (Pseudo-Boethius, *De disciplina scholarium*, c. 1).

²⁸² Walther 8087a.

„Když kapky padají často, i tvrdý kámen se poddá.“

Ovšem bohužel je mnoho takových, kteří vytrvalost nechali být, dali se na nestálý způsob života a takhle absolvovali svá studia. Alan o nich v Přirovnáních říká:²⁸³

„Ti, co všude po školách rejdí, se neučí vlastně;
jenom proto tam jsou, že chtějí vidění být.“

Tak tomu ale není s našimi kandidáty: ti se drží vytrvalosti a udatně touží osvojit si vyšší vědění, a proto právě jim předkládám slova: „**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

Za druhé zvítězili pilnou prací nad leností, a proto si zasloužili dojít k promoci – ne jako ten jeden, o němž říká Occultus:²⁸⁴

„Takoví žáci jsou jako ty kočky, co vody se bojí;
sice by ryby chtěly, však rybařit rozhodně nejdou.“

Protože však ti naši mají směřovat k vyšším metám, předkládáme jim rčení: „**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

Ale třeba by mi někdo namítnul:

„Tomu, co povídáš, se nedá věřit, ty jsi za tu pochvalu něco vzal.“

Na takovou námitku bych řekl:

„Nespěchej, pěkně pomalu, proberme to jedno po druhém. Vždyť ohledně činů těchto uchazečů toho musíme ještě mnoho objasnit. Podívej se na ty dva!“

Řekneš: „Vezmi tedy Petra! Co o něm soudíš, je odvážný?“²⁸⁵

Velice.

Řekneš: „Jak?“

Jako chudák, který na cestě padne do rukou lupičů a nedostane strach, a o jakém říká Chudý Jindřich:²⁸⁶

„Co asi udělá chudák, když po cestě lupiče potká?
Vesele, nebojácně, začne si písničku zpívat.“

Řekneš: „Tohle je o Petrovi?“

Jak myslíš.

Říkáš: „Řekni to konkrétně!“

Poslyš: Petr uťal pravé ucho.²⁸⁷

Ty řekneš: „To tak není, Petr utekl, protože dostal strach z toho, co řekla služka.“²⁸⁸
Shodněme se, že platí obojí!

Ty: „Budiž.“

Tedy: Jeden Petr sice ucho uťal, ale druhý Petr, ten náš, utekl.

Říkáš: „Jak to bylo?“

Když jednou s ostatními někam šel a když mu začal jakýsi nevzdělanec nadávat, on nechal všechny ostatní být a dorazil domů tak, že sotva dechu popadal. Tak odvážný byl!

Ty ale řekneš: „A proč jsi tedy citoval verše Chudého Jindřicha?“

Milý příteli, nehněvej se, zaveršuji tedy takhle:

„Co asi udělá bojácny Petřík, když někdo mu hrozí?
Smutně a celý bledý dá se na překotný útěk.“

Na to ty: „Nechej toho a řekni něco víc o Petrovi!“

Rád.

Ty: „Četl ve škole pořádně Catona?“²⁸⁹

Ano.

Zeptáš se: „Jak?“

Naučil se veršík.

„Který?“

„Myslím, že přední ctností je umět krotit svůj jazyk.“²⁹⁰

Ty: „Opravdu?“

Ano.

Ty: „Uved' příklad!“

Když se pohádá s kamarádem, nemluví pak půl roku.

Řekneš: „To se tedy naučil dobře! Jenom aby to mlčení nezachovával ještě dál. – Teď se, prosím, věnuj Janovi.“

Rád. Ptáš-li se, kým je jako člověk, odpovím ti naprosto přesně.

Řekneš: „Nejde mi o to, do jaké míry je člověk, ale ptám se tě, jaký je.“

287 Srv. J 18, 10 (další evangelia, Mt 26, 51; Mk 14, 47; L 22, 50) mluví jen o jednom z učedníků, nikoli o Petrovi). Narážka na událost v Getsemanské zahradě, kdy učedník (Šimon Petr) uťal mečem ucho jednomu z ozbrojenců, kteří přišli Ježíše zatknout.

288 J 18, 17–18, 25–27 (Mt 26, 69–75; Mk 14, 66–72; L 22, 56–60). Narážka na Petrovo (trojí) zapření Ježíše na nádvoří veleknězova domu, kde se jej služka a pak další lidé zeptali, zda i on patří k Ježíšovým druhům.

289 Catonis Disticha, Catonova dvojverší, byl jeden z prvních textů, jímž se učili nejmladší žáci na nejnížším stupni škol.

290 Catonis Disticha I, 3, 1.

283 Alanus ab Insulis, Liber parabolarum, MPL 210, col. 588D.

284 Walther 2484; Occultus: Nicolaus de Bibra, Carmen satiricum.

285 Pro orientaci čtenáře v následujícím dialogu: autorovy vstupy necháváme bez uvozovek, v uvozovkách jsou slova předpokládaného diskusního partnera, navíc jim předesíláme výrazy „řekneš“, „ty říkáš“ apod, jež originál nemá.

286 Henricus Septimellensis, Elegia de diversitate fortunae, III, 171–172.

Odpovídám: Je to sangvinik, aspoň podle barvy vousu. K tomu se vztahuje verš:²⁹¹

„Štědrý, přátelský, veselý, smásek, je červené barvy.“

Doklad toho prvního: slibuje dát víc, než kolik má sám; o tom druhém pomlčím, protože říká Cato:²⁹²

„Za co se přátelé stydí, to vždycky raději zatají!“

Ptáš se: „A co myslíš o tom třetím?“

Říkám, že je veselý, což se naučil u Ovidia, který říká v Umění milovat:²⁹³

„Zpívej, jestli máš hlas. Máš ohebné paže? Pak tancuj!“

„Vesele zas a zas tancuj a netápej jak slepý krtek!“²⁹⁴

Tážeš se: „Zpíval tedy?“

Ovšem.

Ty: „Má hlas?“

Výborný!

Ty: „Je hudebník?“

Dokonce prvotřídní, takový, o jakém říká Alan:²⁹⁵ „Osel svým otravným křikem obtěžuje jemnější sluch a dopouští se v hudbě barbarismů, což je protimluv.“ Tak tedy hudebník.

Řekneš: „Ano, souhlasím. – A k tomu čtvrtému?“

Je to smásek, protože se seznámil s Filozofovými slovy ve 4. knize Etiky:²⁹⁶ „Ti, kdo sami nic zábavného neřeknou a kritizují ty, kteří něco řeknou, jsou nekulturní a hrubí; ti, kdo s mírou žertují, jsou příjemní a taktní.“ Co se týká tohoto čtvrtého, ostatně podobně jako třetího: nevěříš-li, ověř si to názorně, podívej se na něj! Jak se směje – an se šklebí jako čert železko nalez!²⁹⁷

Říkáš: „Chtěl bych toho zjistit ještě víc!“

Milý příteli,

nutno²⁹⁸ je přestat včas, ať se ti pak nesměje Husa! Ale teď už se věnuj tomu, co patří k oběma společně.

291 Verše se nacházejí mimo jiné v komentáři k Boethiově *Disciplina scholarium* Williama of Wheatley; komentář býval připojován ke starším edicím díla Tomáše Akvinského.

292 Catonis *Disticha* II, 7, 1.

293 Ovidius, *Ars amatoria* I, 595.

294 Verš nenalezen.

295 Alanus ab Insulis, *De planctu naturae*, prosa I.

296 ALD, Robertus Grosseteste translator (aut revisor translationis), *Ethica Nicomachea* 4, 14, 1128 a.

297 Hus zde vkládá české úsloví do latinského kontextu.

298 Verš, který u Husa (s obměnami) najdeme kromě této promoční promluvy také v promluvě k determinaci Václava ze Sušice (*Fulget virtute honestus*); dále v *Enarratio Psalmorum*, výklad 118. (Vulg.) žalmu, ed. Turnhout 2012, s. 194.

„Ano, tak povídej!“

Dobře. Oba²⁹⁹ dva běželi zároveň, totiž Petr a Jan, a ten druhý učedník, ne Jan, ale Petr, běžel rychleji a dorazil na místo. Ale dále:³⁰⁰ Petr a Jan vystoupili k řečnickému pultíku k polední determinaci.

Ale ještě zbývá probrat věci závažnější, a proto je řečeno: „**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

V těchto slovech je ve stručnosti obsaženo dvojí: za prvé užitečná rada, pobídka k mravnímu jednání: „**stavte se čelem a statečným srdcem**“, za druhé se zde závěrem schvaluje jako výsledek přijetí odměny za zásluhu: „**ke všem obtížím**“.

Za prvé jsem řekl, že se slova týkají užitečné rady, pobídky k mravnímu jednání. Opravdu je užitečné statečně pracovat, zvláště v morální oblasti a ve vědě, neboť bez díla naplněného ctností nemůže být udělena odměna, a to podle Aristotelova pravidla,³⁰¹ že „odměňován má být pouze ctnostný člověk“. O takovéto práci říká Pamphilus:³⁰²

„Jen Bůh a práce jsou zdroje, jež dávají všechno, co máme.“

Proto máme vynakládat udatné studijní úsilí, jak učí Cato:³⁰³

„*Studium pěstuj dál, i když už sis osvojil předmět.*“

A tak vám říkám, pánové: „**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

Za druhé – a stručněji – jsem řekl, že se ta slova týkají závěru, který jako výsledek schvaluje přijetí odměny za zásluhu, totiž za odpor vůči „všem obtížím“. A to je správné, protože ctnost se vystavuje zkoušce právě v obtížích, neboť ona patří mezi nejobtížnější věci, a tudíž se těm, kdo obtížím vzdorují, dostává odměny. Proto říká autor Prvouky:³⁰⁴

„Za to, že dobře jsi začal, se nedává odměna ještě, teprve za dobrý konec dostaneš patřičnou mzdu.“

A protože se tito naši kandidáti po dlouhou dobu intenzívně věnovali studiu, patří jim spravedlivá mzda. A to podle Filozofa v *Ekonomice*³⁰⁵ „*mzda přiměřená*“, tedy čest a sláva. A proto já z autority, která mi byla svěřena naší artistickou

299 Srv. J 20, 3–4; v evangeliu předběhne Jan Petra: „Oba dva běželi, ale ten první učedník předběhl Petra a byl u hrobu první.“ (v. 4)

300 Srv. Sk 3, 1: Petr a Jan šli o třetí hodině do chrámu k odpolední modlitbě.

301 Srv. Aristoteles, *Ethica Nicomachea* 7, 1123 b.

302 Hugo de Miromari, *Liber de hominis miseria, mundi et inferni contemptu*, 2, s. 321; *Polythecon*, 9, 248.

303 Catonis *Disticha*, IV, 21, 1.

304 *Rudium doctrina* (*Quinque claves sapientiae*), 17.

305 ALD, Guillelmus z Moerbeke revisor translationis Aristotelis, *Ethica Nicomachea* 5, 10, 1134 b.

fakultou, uděluji vám titul bakalářů svobodných umění, abyste mohli číst a disputovat a vykonávat další akty, jaké k tomuto stupni přísluší, zde i všude jinde, a to ve jménu svaté a nerozdílné Trojice>.³⁰⁶

³⁰⁶ Slova ve špičaté závorce text kritické edice v souladu s rukopisným dochováním nemá, je zde pouhé „etc.“, srov. pozn. 233.

SI VULTIS NICHIL TIMERE ...

Rekomendace *Si vultis nichil timere* byla pronesena při podvojném promočním aktu: byl při něm udělen magisterský titul (šlo tedy o inepci) **Mikuláši ze Stojčína** a zároveň titul bakalářský (determinace) **Zikmundovi z Plzeňského Brodu**.

V **Soupise pramenů** (B.-Sp.) č. 41.

Překlad podle edice A. Schmidtové, *Positiones* s. 89–93, komentář s. 227 (pův. edice B. Ryba, *Nový Hus*, s. 28–32).

Rukopis NK Praha, UK, X C 3.

Nechcete-li se ničeho bát ...

Si vultis nichil timere ...

Za třetí³⁰⁷ musíme naše uchazeče krátce varovat, aby nepropadli aroganci, když dosáhnou akademického stupně, chvály a slávy. Vždyť každý, kdo je postaven výše než jiní, upadá do takového pokušení, kdykoli se pyšně těší z toho, že je představeným jiných lidí. Je proto třeba, aby těm, nad něž je postaven, obezřetně poskytoval příklad chvályhodného života, a má pečlivě dbát na to, aby se kvůli svému vyššímu postavení nenaparoval a aby nenapravitelně nezraňoval srdce podřízených, kdyby před jejich očima žil hanebně – má je přece naopak vést k dobrému správným učení i chování. Ať si tedy každý, kdo stoupá vzhůru, pozorně všímá, jaký pád se skrývá v důstojném postavení a ve slávě, aby poté, co vystoupí až na vrchol, neutrplěl žalostný a těžký pád; padá-li se těžce na rovině, mnohem těžší je pád z výše. A tak ten, kdo se svou vinou zřítí z vysoce důstojného postavení, tím těžkým pádem se zraní: světská důstojnost je totiž v očích lidí něco velmi slavného, a dojde-li k pádu, velice to bolí, neboť oč je ta světská důstojnost vyšší než postavení ostat-

³⁰⁷ Promotorův proslov je třetí částí promočního aktu.